

Hevosen selässä vuolemaan

Julkaistu kirjassa

Markus Tuormaa: Puusta tehty - veistäen, vuollen, taivuttaen. Metsäkustannus 2007.

Puukolla vuolu onnistuu pitämällä työkappaletta vapaaksi jäävällä kädellä paikallaan. Vitsainta ja vuolurautaa on kuitenkin pidettävä kaksin käsin kiinni. Työkappale on siis kiinnitettävä tukevasti johonkin. Oiva pari työkaluille on lankusta tehty vuoluhevonen. Vuoluhevonen tarttuu leuallaan napakasti puuhun ja antaa vielä selkensä puusepän istuimeksi. Hevosen selässä vuolimia on lisäksi helppo käyttää juuri niille luontevaan työskentelysuuntaan, eli vuolijaan itseensä päin.

Vuoluhevosta ei ole mutkikkuudella pilattu, vaan yksinkertaisena se toimii hyvin ja luotettavasti. Kun jalalla painaa poljinta, kääntyy vipuvarsi akselissaan ja varren toisessa päässä oleva leuka puristaa työkappaleen tiukasti työtasona olevaa lankkua vasten.

Vuoluhevonen on ollut ja on yhä käytössä useissa Euroopan maissa ja uudelle mantereellekin se on laukannut. Suomessa vuoluhevosten menneistä sukupolvista on kuitenkin jäänyt hyvin vähän tietoja jäljelle. Itse olen törmännyt vain yhteen vanhaan valokuvaan hevosta muistuttavasta vuolinpukista, jota käytettiin kimpiastiain teossa. Kuva on Kustaa Vilkun Varsinaissuomalaisten kansanomaista taloutta käsittelevässä väitöskirjassa.

Vuoluhevosen selässä työskenneltäessä istutaan hajareisin, kuin ratsailla, joten useissa kielissä se onkin juuri *hevonen*. Tuttavallisesti sitä voi kutsua myös tammaksi, mutta joskus se saa tyytyä olemaan muuli tai pukki.

Kaupantekoon vuoluhevonen ei käy, sillä jokainen tekee juuri itselleen mieleisen ja omien mittojensa mukaisen hevosen. Tynnyrintekijällä, pyöräntekijällä ja korinpuojalla on kullakin omanlaisensa hevonen. Hyvä yleishevonen syntyy leveästä lankusta naulaamalla. Tällainen hevonen on vanhoista malleista kehitelty nykyaikainen versio. Kun on aikansa työskennellyt hevosen selässä, osaa toiseen versioon tehdä jo monenlaista parannusta.

Penkistä hevonen

Vuoluhevosen teko alkaa tavallisen penkin valmistamisella. Katkaisin lankusta kaksimetrisen selkäpuun ja porasin siihen pyöreitä jalkoja varten reiät. Tukevasti seisovassa penkissä jalat ovat ulospäin kaltevat sekä penkin sivu- että pituussuunnassa. Jalkojen kiinnitysreiät on siksi porattava vinoon joko silmämäärin tai kulmamallia käyttäen. Vuolin pyöreästä puusta tehtyjen jalkojen päät reikiin sopiviksi ja löin ne paikoilleen.

Saatuani penkin aikaan sovitin sen päälle vuoluhevosen luiskan. Arvioituani luiskalle sopivan kulman sahasin sille tuen ja veistin luiskan alapään viistoksi, jotta se sopii tukevasti hevosen selkäpuuhun. Naulasin luiskan tukineen väliaikaisesti paikalleen ja ryhdyin vipuvarren ja hevosen pään tekoon. Vipuvarren kavensin lankusta, mutta jätin sen päähän leveämmän osan pään keskikappaleeksi. Hevosen pää syntyi naulaamalla lankunpätkiä levennyksen molemmin puolin.

Vipuvarsi liikkuu luiskaan ja hevosen selkään tehdyissä pitkänomaisissa aukoissa. Kyljellään olevan hevosen päällä vipuvartta käännellessäni sain arvioitua sopivat kohdat ja pituudet aukoille. Vipuvarren on päästävä liikkumaan niin, että toisessa ääripäässään leuka ottaa luiskaan kiinni ja aukkoihin jää vielä hieman varaa. Toisaalta varren on myös päästettävä leuka reilusti vapautumaan.

Nyhräsin aukot vipuvartta varten poralla ja taltalla. Akselia varten porasin reiän luiskan läpi sen sivusta. Vipuvarteen tein useamman reiän säätövaraksi.

Kun vipuvarsi ja akseli olivat paikallaan kiinnitin vielä lankunpätjän polkimeksi varren alapäähän. Tein polkimeen tiukasti varteen sopivan aukon ja löin tapin polkimen läpi pistävään varren päähän.

Vuolin suitsina

Nostin hevoseni pystyyn ja nousin selkään. Asetin jalkani jalustimien sijasta polkimelle ja tartuin suitsien sijasta vuolimeen. Vuoluhevosen selässä työskentely onkin kuin ratsastamista; puutyö ei ole enää vain käsityötä vaan koko vartalo on työssä mukana.

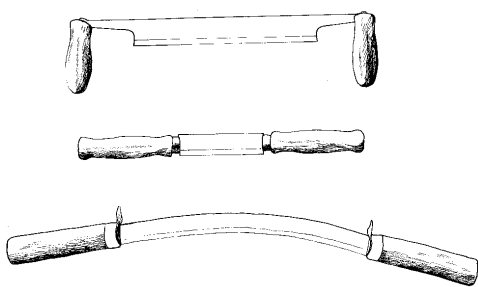
Hevosen selässä luontevinta on vuolla pitkiä lastuja itseensä päin. Oivallisin työkalu on vuolurauta, jota voi pidellä kaksin käsin. Vuoluraudan englanninkielinen nimi on kuvaavasti *drawknife*, ”vetopuukko”.

Vuoltaessa hevosen leuka pitää puuta varmassa otteessaan. Jos työkalu sattuu juuttumaan ja kiskaisee kovempaa, niin vuolija painaa samalla aivan luonnostaan jaloillaan poljinta voimakkaammin. Näin puu pysyy riuhtaistessa paikallaan. Työkappaleen kääntö käy hetkessä. Jaloilta paino pois ja kädellä on jo kääntänyt puusta työstöä kaipaavan syrjän esiin.

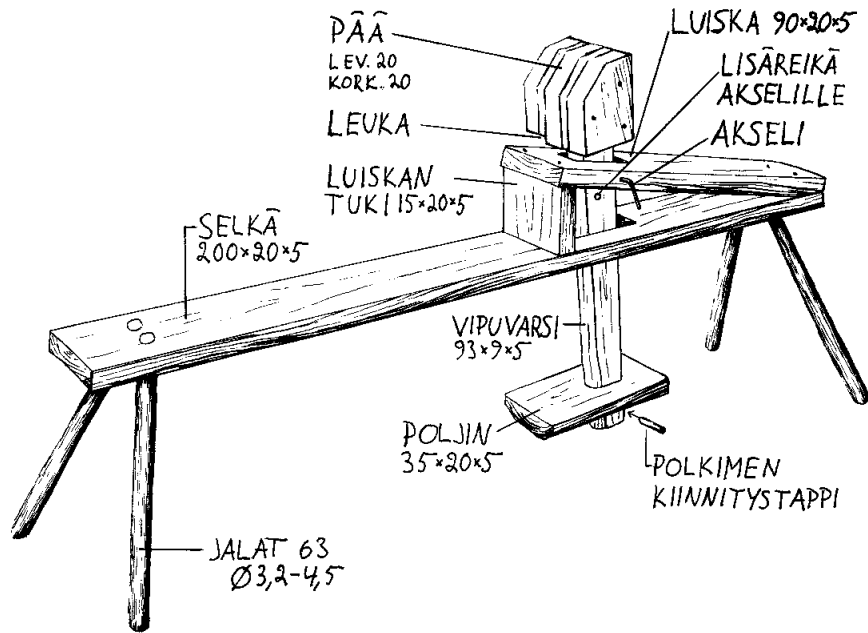
Vuoluhevonen ja vuolurauta ovat kiinteä työkalupari, jonka edut ovat vahvoja etenkin työstettäessä tuoretta puuta. Erilaiset vuolimet purevat tuoretta puuta huomattavasti nopeammin ja jouhevammin kuin kuivaa.

Puu on tietysti tuoreimmillaan metsässä ja hevonen miehen paras kaveri metsätöissä. Siinä missä suomalainen mies meni metsään lihaa ja verta olevan suomenhevosensa kanssa, otti englantilainen vuoluhevosen mukaansa. Puuseppä kantoi keveän vuoluhevosen mieluummin sopivan puun luo kuin raahasi painavan tuoreen pyökkirungon verstaalleen.

Englantilainen versio vuoluhevosesta, *bodger's bench*, on erityisesti suunniteltu metsässä työskentelemiseen. Kolmijalkaisena se pysyy heilumatta pystyssä myös epätasaisessa maastossa.

Vuolurauta, ”pärepuukko” ja kuorimarauta

Piirroksen mitat ovat senttimetrejä. Vuoluhevosen materiaaliksi sopii 20 cm leveä ja 5 cm paksu lankku. Leveämpi käy hyvin ja kapeammastakin voi yrittää.

Jalkoja varten porasin reiät 32 mm terällä ja vuolin niiden päät reikiin sopiviksi. Akselin tein 10 mm rautatangosta. Katkaisin sen vähän ylipitkäksi ja taivutin pään, jolloin se on helppo irrottaa ja siirtää toiseen reikään varressa. Jos akselin reiät tekee vipuvarren etureunaan, avautuu hevosen leuka kätevästi itsestään päästettäessä poljin jalan alta.

Kun pään toisen laidan lankunpätkistä tekee hieman lyhyempiä, tulee leuan "hampaat" kahteen eri tasoon ja eripaksuisten puunkappaleiden työstäminen hevosen selässä helpottuu.

Porasin jalkojen reiät lankkuun penkin yläpuolelta. Puusta sahattu kulmamalli oli apuna. Kun sen asettaa vielä sopivaan kulmaan lankun päälle, jakaantuu jalan vinous sopivasti sekä penkin pituus- että sivusuuntaan.

Vuolin jalkojen päät sopiviksi ja löin ne paikoilleen.

Jätin vipuvarren päähän levennyksen, jonka ympärille naulasin lankun pätkiä paksunnokseksi.

Käänsin hevosen kyljelleen ja sovitin vartta eri asennoissaan sen kyljen päällä. Piirsin hevosen kylkeen tarvittavien aukkojen kohdat hevosen pituussuunnassa.

Avasin varren aukon aluksi poralla luiskaan ja selkäpuuhun. Talttasin aukkojen reunat siisteiksi.

Akseloin vipuvarren luiskaan, mutta varsi tarvitsee laajan aukon myös hevosen selkäpuuhun liikkuaan sopivasti. Varsi menee myös polkimen läpi. Tappi lukitsee polkimen paikalleen.